

Skudbetingede dødsfald i Danmark 1957—1966

Af læge J. P. HART HANSEN, København

I medfør af den danske våbenlov (jfr. lovbekendtgørelse nr. 16 af 20. januar 1965) er det forbudt at besidde og anvende skydevåben uden tilladelse med undtagelse af haglgeværer, luftbøsser og luftpistoler. Indtil 31. juni 1963 kunne også salonrifler anvendes af enhver voksen. Siden kræves tilladelse til erhvervelse og anvendelse af disse våben. Personer, som var i besiddelse af en salonriffel, kan dog fortsat besidde våbnet, men må ikke anvende det uden tilladelse. Udenfor politi og forsvar findes kun ganske enkelte personer, som har tilladelse til at besidde pistol. Det oversavede jagtgevær betragtes som en pistol og er derfor forbudt.

I 1970 afleveredes ca. 11.600 våben til myndighederne i en periode med „frit lejde“. Det antages, at der herudover findes ca. 40—50.000 ulovlige skydevåben i befolkningen. Disse våben hidrører for en stor dels vedkommende fra besættelsestiden.

Overtrædelser af våbenloven straffes med bøde eller hæfte eller under skærpende omstændigheder fængsel i indtil 2 år. Der iken- des i almindelighed mindre bøder for „almindelig“ ulovlig våben- besiddelse, efter udløbet af „lejdeperioden“ i 1970 undertiden hæftestraf. Der føres ikke statistik over overtrædelser af våben- loven.

Effekten af den danske lovgivning om skydevåben vil i det følgende blive belyst ved en undersøgelse af samtlige dødsfald betinget af skydevåben i Danmark i 1957—66 (excl. Færøerne og Grønland). En sådan undersøgelse må antages at have videre interesse på baggrund af den debat, som føres i U.S.A. om en stramning af den i mange amerikanske stater lidet omfattende våbenlovgivning (1).

Materiale.

Undersøgelsens grundlag er samtlige dødsattester vedrørende skudselvmord, skuddrab og skudulykker med dødelig udgang fra 1957—66, ialt 643 tilfælde. Det er medicinalstatistikens internationale detaillistes nr. E 919, 976 og 981. Dødsfald betinget af eksplosive stoffer uden forbindelse med skydevåben er udskilt

Fra Københavns universitets retsmedicinske institut (Harald Gormsen), retspatologisk afdeling (Jørgen Voigt).

I anden form forelagt ved 5th International Meeting in Forensic Sciences, Toronto 1969.

og ikke omfattet af undersøgelsen, selvom eksplosive stoffer omhandles af den samme lovgivning.

Materialet afviger en smule fra angivelserne i den officielle danske dødelighedsstatistik som følge af dels udelukkelsen af sprængstofdødsfald, dels ændring af døds måde ved revision af dødsattesterne.

Resultater.

Materialet omfatter 643 dødsfald, d.v.s. ca. 64 tilfælde årligt (1.3 pr. 100.000 levende).

Fordelingen efter køn og døds måde fremgår af tabel I. 83.4 % af tilfældene var selvmord, hvilket er 5.9 % af samtlige 9154 selvmord i den pågældende periode. 9.5 % var ulykkestilfælde og udgør 0.3 % af alle 22.147 dødelige ulykkestilfælde i tiåret. Denne gruppe omfatter alle sådanne ulykkestilfælde i forsvaret. Endelig var 7.1 % drab, hvilket er 18.6 % af de ifølge medicinalstatistikken i 1957—66 indtrufne 247 drab (tabel II).

Inddelingen af materialet i døds måderne selvmord, ulykkestilfælde og drab er gjort på grundlag af de politimæssige og lægelige undersøgelser. På tidspunktet for dødsattestens udstedelse har der undertiden været tvivl, idet mange er dødfundne. I dette materiale var der i 29 tilfælde (4.5 %) angivet tvivl om døds måden på dødsattesten. Af 21 selvmord var 19 oprindeligt angivet som muligvis ulykkestilfælde, to som muligvis drab. Af otte ulykkestilfælde var syv anført som muligvis selvmord, et som muligvis drab. Ved intet drab var der anført tvivl om døds måden.

Kvinder udgjorde 7.5 % af materialet. I selvmordsgruppen var 3.7 % kvinder mod 47.8 % i drabsgruppen. Samtlige drab blev begået af mænd. Drabsmanden begik selvmord i 55 % af tilfældene.

Aldersfordelingen fremgår af tabel III. Der var to 14-årige og syv 15-årige, som begik selvmord ved skydning. Materialets ældste var en 94-årig mand i selvmordsgruppen. I ulykkesgruppen var halvdelen under 19 år, og ca. 60 % af drabssofrene var under 29 år. Drabsgruppen omfatter flere ganske små børn.

De dødes civilstand sat i relation til befolkningen (2) er anført i tabel IV. Forekomsten af separerede og fraskilte i selvmordsgruppen var procentvis ca. tre gange så stor som i hele befolkningen.

45 % i selvmordsgruppen var bosat på landet, hvor ca. 39 % af befolkningen bor (2). 26 % af samtlige personer i materialet havde tilknytning til landbrug mod ca. 15 % af befolkningen. Tabel V viser erhvervsgrupper, som har særlig let adgang til skydevåben. 14 % af hele materialet udgøres af politipersonale og personer med tilknytning til forsvaret (90).

Tabel I. *Skudbetingede dødsfald i Danmark 1957—1966.*

	Selv mord	Ulykke	Drab	Ialt
Mænd	516	55	24	595 (92 %)
Kvinder	20	6	22	48 (8 %)
Ialt	536	61	46	643 (100 %)
Procent	83.4	9.5	7.1	100.0

Tabel II. *Skudbetingede dødsfald i procent af alle ikke-naturlige dødsfald i Danmark 1957—1966.*

	Selv mord	Ulykke	Drab
Skudbetingede dødsfald	536	61	46
Alle dødsfald	9.154	22.147	247
Skudbetingede dødsfald i procent	5.9	0.3	18.6

Tabel III. *Aldersfordeling.*

	Selv mord	Ulykke	Drab	Ialt
0—9	0	5	6	11
10—19	38	22	7	67
20—29	101	8	14	123
30—39	92	9	5	106
40—49	110	4	6	120
50—59	95	8	4	107
60—69	68	2	1	71
70—79	24	1	2	27
80	7	2	1	10
Ialt	536	61	46	643

Tabel IV. *Fordeling efter ægtestand.*

	Selv- mord	Ulykke	Drab	Ialt	%	Befolk- ning, %
Ugift	190	33	18	241	37.5	44.6
Gift	273	24	23	320	49.7	47.1
Fraskilt	46	0	2	48	7.5	2.8
Enke/enkemand	26	4	3	33	5.1	5.5
Uoplyst	1	0	0	1	0.2	0.0
Ialt	536	61	46	643	100.0	100.0

Tabel V. *Ofre i politi og forsvar.*

	Selv mord	Ulykke	Drab	Ialt
Politi	11	1	4	16
Værnepligtig	13	7	0	20
Befalingsmand	18	1	0	19
Hjemmeværn	33	2	0	35
Ialt	75	11	4	90

Tabel VI. *Fordeling på de enkelte år 1957—1966.*

	Selv mord	Ulykke	Drab	Ialt
1957	45	7	2	54
1958	60	4	4	68
1959	54	9	1	64
1960	61	7	0	68
1961	50	3	6	59
1962	60	13	6	79
1963	52	4	7	63
1964	58	5	8	71
1965	49	4	6	59
1966	47	5	6	58
Ialt	536	61	46	643

Tabel VII. *Tidspunkt for skudafgivelsen.*

	Selv mord	Ulykke	Drab	Ialt
Kl. 00.01—08.00	85	6	16	107 (16 %)
Kl. 08.01—16.00	203	28	13	244 (38 %)
Kl. 16.01—24.00	87	22	10	119 (19 %)
Uoplyst	161	5	7	173 (27 %)
Ialt	536	61	46	643

Tabel VIII. *Det anvendte skydevåbens art.*

	Selv mord	Ulykke	Drab	Ialt
Haglgevær	214	33	23	270 (42 %)
Pistol/revolver	150	1	14	165 (25 %)
Salonriffel	96	14	6	116 (18 %)
Anden riffel	44	8	1	53 (8½ %)
Maskinpistol	15	0	1	16 (2½ %)
Boltpistol	13	0	0	13 (2 %)
Anden type	2	5	1	8 (1½ %)
Uoplyst	2	0	0	2 (½ %)
Ialt	536	61	46	643

Tabel IX. *Det anvendte våbens legale status.*

	Selv mord	Ulykke	Drab	Ialt
Frit anvendeligt				
uden tilladelse	294	44	27	365 (57 %)
Politi	10	0	0	10 (2 %)
Forsvar	65	12	3	80 (12 %)
Våben med tilladelse	36	2	1	39 (6 %)
Ulovligt våben	131	3	15	149 (23 %)
Ialt	536	61	46	643 (100 %)

Tabel X. *Læsonssted.*

	Selv mord	Ulykke	Drab	Ialt
Hoved	436 (82 %)	18	24	478
Hals og ekstremiteter	6 (1 %)	8	3	17
Brystkasse	85 (16 %)	23	19	127
Underliv	9 (1 %)	12	4	25

Tabel XI. *Hovedlæsioner.*

	Selv mord	Ulykke	Drab	Ialt
Kraniet udvendigt	287 (66 %)	15	24	326
I mundhulen	105 (24 %)	0	0	105
Uoplyst	44 (10 %)	1	0	45
Ialt	436 (100 %)	16	24	476

Forekomsten gennem årene fremgår af tabel VI. Der er ikke indtruffet væsentlige ændringer. I 1962 indtraf dog et ikke ubetydeligt antal ulykkestilfælde. Fem af disse 13 tilfælde skyldtes salonrifler.

Der var ingen væsentlig årstidsvariation i selvmordsgruppen. Blandt ulykkerne indtraf 71 % i årets sidste halvdel i jagtsæsonen. Om 45 % oplyses det direkte, at de pågældende var på jagt, da ulykken skete, d.v.s. ca. tre tilfælde årligt. 16 af disse 27 personer skød sig selv, otte blev skudt af andre; i tre tilfælde var forholdene usikkert oplyst. Tre af tilfældene indtraf, da afdøde pludseligt rejste sig i en båd.

Tidspunkterne for skudafgivelsen fremgår af tabel VII. I 26.9 % af tilfældene er gruppering umulig, idet der var tale om dødfundne. Af selvmord og ulykkestilfælde med kendt skudtidspunkt indtraf over halvdelen i dagtimerne 8—16. Drabsgruppen viste overvægt i nattetimerne 24—8.

Karakteren af det anvendte våben fremgår af tabel VIII. I 60 %

af alle tilfælde anvendtes haglgevær (42 %) eller salonriffel (18 %). I pistol/revolver-gruppen var hovedparten pistoler; ved syv selvmord og et drab anvendtes revolver.

Af særlige forhold kan nævnes, at i 13 selvmordstilfælde anvendtes kreaturslagtepistol, i et tilfælde en hjemmelavet bolt-pistol. Oversavet haglgevær anvendtes en gang ved selvmord, to gange ved drab. I ulykkesgruppen indgik tre dødsfald efter granatskydning, et som følge af maskingeværskydning og et som følge af vådeskud med riffeløvelsespatron (træprojektil). I to uoplyste tilfælde påvistes karakteristiske skudlæsioner i kraniet, men det ansvarlige våben fandtes aldrig (dødfundne i havet).

Det anvendte våbens legale status er af særlig interesse. I tabel IX ses, at 57 % kunne anskaffes og anvendes af enhver voksen, d.v.s. haglbøsser i hele perioden og salonrifler til 30. juni 1963. De 14 %, som hidrørte fra politi og forsvar, herunder hjemmeværnet, anvendtes ganske overvejende ved selvmord; således i 92 % af de tilfælde, hvor der anvendtes våben fra hjemmeværnet.

23 % af våbnene kan betegnes som illegale. I enkelte andre tilfælde anvendtes ellers legale våben uberettiget af andre personer. 32 af disse 149 illegale våben var salonrifler anskaffet på legal vis før 1. juli 1963, men anvendt siden uden tilladelse. Størstedelen af de øvrige våben stammer fra anden verdenskrig, fire våben er dog angivet købt i udlandet eller i Grønland; om 64 våben var det ikke muligt at opnå pålidelige oplysninger.

Ved forsøg på fastsættelse af overlevelsestiden fra skudafgivelsen er 165 tilfælde uoplyste. 3 % af selvmorderne vides at have levet mindst 24 timer inden døden mod 16 % og 5 % i ulykkes- og drabsgrupperne. I kun 10 tilfælde vides personer at have levet mere end otte dage efter skudafgivelsen.

Materialets obduktionsfrekvens er meget lav. Ved 64 af selvmordene (11.9 %), ved 23 af ulykkestilfældene (37.7 %) og ved 37 af drabene (80.4 %) foranstaltedes legal obduktion.

Skudlæsionernes lokalisation fremgår af tabel X og XI. 82 % af selvmordsskuddene var rettet mod hovedet, i 66 % udvendigt fra, i 24 % gennem munden. I 10 % var det ikke muligt at afgøre på det foreliggende, hvorvidt skuddet var affyret gennem munden eller udefra. I 23 af selvmordstilfældene fandtes mere end en skudlæsion. Dette var tilfældet ved 3 ulykkestilfælde og 15 drab.

I ca. 10 % (55) af selvmordene anså man straffelovsovertrædelse, rejst sigtelse eller trussel om anmeldelse af strafbart forhold som motiv. 17 begik selvmord i tilslutning til drab; alle ved samme metode som drabene. Fire havde begået dobbeltdrab, en drab af tre personer. Disse tilfælde var såkaldte familiedramaer. 10 begik selvmord efter drabsforsøg, trusler derom eller vold; tre efter voldtægt eller uterlighed; 11 efter sigtelse for berigelses-

kriminalitet; syv efter færdselslovsovertrædelser (§ 16, stk. 1); en efter skattesag og en under paternitetssag.

I 16 % blev somatiske lidelser angivet som motiv. Kroniske, ofte langsomt invaliderende sygdomme dominerede.

I 49 % (261) var det anført på dødsattesten, at psykisk afvigelse måtte antages at være ansvarlig for selvmordet. Angivelserne var oftest upræcise og vage. Dog fremgik det, at 83 (16 %) havde været indlagt på hospital for sindslidende. 52 (9 %) havde tidligere forsøgt selvmord, 11 endog flere gange. Tre havde tidligere forsøgt selvmord ved skydning.

Diskussion.

I Danmark indtraf i 1957—66 ca. 64 skuddødsfald årligt blandt ca. $4\frac{3}{4}$ mill. mennesker. I U.S.A. har man ca. 19.000—20.000 tilfælde blandt ca. 200 mill. mennesker (1); d.v.s. i Danmark ca. 1.3 pr. 100.000 mod ca. 10 pr. 100.000 i U.S.A. Af skuddrab sker i Danmark ca. 4 årligt, i U.S.A. ca. 6—7.000; ved samme hyppighed som i Danmark skulle man forvente ca. 160 skuddrab i U.S.A.

Disse forskelle er utvivlsomt betinget af flere forhold, dog først og fremmest af den lette adgang til skydevåben i U.S.A. p.gr.a. manglende eller lidet omfattende lovmæssig kontrol. Drabet på præsident Kennedy med riffel købt ved postordre, og siden drabene på hans bror og Martin Luther King, har imidlertid skabt røre om den amerikanske våbenlovgivning.

Den udbredte forekomst af skydevåben i U.S.A. forårsagede ca. 800.000 dødsfald ved selvmord, ulykkestilfælde og drab i dette århundredes første 67 år. I samme periode blev ca. 630.000 amerikanere dræbt ved samtlige krigshandlinger, U.S.A. har været engageret i. 268 af de 278 polititjenestemænd, som blev dræbt i tjenesten i U.S.A. i 1960—65, blev dræbt ved skud (1). I 1967 anvendtes håndskydevåben i 48 % af alle drab (3). Det anslås, at der findes ca. 50 mill. privat ejede håndskydevåben i U.S.A., og der er en bred modstand mod lovmæssig regulering under henvisning til traditionelle og konstitutionelle rettigheder. Våbenlovgivningen varierer fra stat til stat. I Dallas, Texas, er kontrollen ringe, og her blev i 1963 72 % af alle drab begået med skydevåben; i Chicago er der en begrænset kontrol, og her var 46.4 % af alle drab skuddrab. New York City, som har den mest restriktive våbenlovgivning i U.S.A., havde i samme år 25 % skuddrab (1). Procenten i Danmark kan angives som 18.6. I Danmark udgør drab ca. 0.07 % af samtlige dødsfald, i U.S.A. 0.5 %.

Selv mord dominerer det foreliggende materiale. I lignende amerikanske opgørelser er selvmordsprocenten 43 (4), 58 (5) og 55 (6) mod den danske 84 %. Til gengæld forekom skuddrab

i 49 %, 34 % og 30 % mod 7 % i det foreliggende materiale. Skydevåben anvendes i Danmark i knap 6 % af alle selvmord. En egal lovgivning ville formentlig ikke udjævne disse forskelle, som til en vis grad er betinget af mentalitet samt sociale og kulturelle forhold.

Kvinder begår sjældent selvmord med skydevåben (3.7 %). Dette skyldes formentlig, at kvinder kun sjældent har adgang til skydevåben, og ukendskab til betjeningen af disse. Dette forhold afspejler sig i drabsgruppen, hvor alle drabsmænd var mænd, mens kvinder udgjorde 47.8 % af ofrene. I 55 % af drabs-tilfældene begik gerningsmanden selvmord. Det er ikke sædvanligt, at der i f. eks. amerikanske drabsmaterialer findes gerningsmænd, som begår selvmord, utvivlsomt betinget af mentalitetsforskelle og hyppigheden af „familiedramaer“ i danske materialer.

Det er velkendt, at der ofte vil være let adgang til våben på landet, idet skydevåben er almindeligt brugt til jagt og skadedyrsbekæmpelse. Dette forklarer det store antal personer i materialet med tilknytning til landbrug og bopæl på landet. En betydelig del af materialet udgøres af personer med tilknytning til politi og forsvar, herunder hjemmeværn. Disse har let adgang til skydevåben og er ofte i personlig besiddelse heraf. Sådanne våben anvendes ikke sjældent ved selvmord; dog er eget våben ikke altid anvendt i dette materiale. Sommeren 1969 ændrede hjemmeværnsledelsen bestemmelserne om våbenudlevering, således at der kun udleveres våben til privat opbevaring efter det fyldte 21. år.

Det fremgår af materialet, at ingen er blevet skudt af politiet i undersøgelsesperioden. I lignende amerikanske opgørelser findes oftest personer dræbt af politi under arrestation o. lign. (4, 5, 7).

De illegale våbens andel i materialet varierer ikke meget fra gruppe til gruppe. Våben hidrørende fra forsvaret figurerer ofte i ulykkesgruppen. Ekspertes anslår det totale antal af illegale våben i Danmark til omkring 50.000. Ved det såkaldte frie våbenleje i foråret 1970 afleveredes ca. 11.600 illegale våben. Illegale våben var i undersøgelsesperioden kun ansvarlig for 1—2 drab årligt, og disse våben synes da også af begrænset betydning for kriminaliteten i Danmark, selvom skydevåben undertiden anvendes ved røverier m. v.

Den varierende overlevelsestid i de tre grupper er utvivlsomt betinget af hensigten med skudafgivelsen og muligheden for umiddelbar påbegyndelse af lægelig behandling. Et eller flere skud, som afgives overlagt som berørings- eller nærskud eller efter sigten på sårbare legemsområder, er almindeligvis farligere end skud afgivet ved ulykkestilfælde. Overlevelsestiden kan imid-

lertid ikke afgøres i et betydeligt antal tilfælde af dødfundne. Det er velkendt, at personer kan overleve endog meget omfattende hjerneskader i nogen tid, og sådanne personer har undertiden været i stand til at bevæge sig fra den ene lokalitet til den anden og måske afgive flere skud, som hver for sig almindeligvis antages at være øjeblikkeligt dræbende p.g.a. udbredte læsioner. Således fandtes mere end en skudlæsion i 23 selvmordstilfælde.

Selvmondsgruppens korte overlevelsestid er delvis betinget af læsionernes sæde. Det er almindeligt antaget, at hjernen er særlig sårbar. Over 80 % skød sig da også i hovedet, ca. $\frac{2}{3}$ af disse i højre tinding eller i panden. Tindingen antages at være meget sårbar (8), men skud rettet mod denne region har ikke sjældent til følge, at skuddet passerer under hjernen med måske læsion af synsnerverne til følge. I alle tilfælde af skud mod hovedet bør det klarlægges, hvorvidt afdøde var ret- eller kejtåndet.

I materialet findes enkelte tilfælde af utvivlsomme selvmord med skudlæsioner i nakke eller baghoved af næsten uforklarlig opståelsesmekanisme. En del har skudt sig gennem munden, nogle under hagen. I ca. 10 % af tilfældene kunne det ikke afgøres på det foreliggende, hvorledes skuddet var afgivet. Ganske særligt efter anvendelse af haglgeværer kan det være vanskeligt at fastlægge skudretning m. v. som følge af omfattende bløddelsdefekter.

I selvmordsmaterialer er det ikke ualmindeligt, at afdøde har forsøgt selvmord tidligere (9). I det foreliggende havde kun 11 (2 %) forsøgt tidligere, og kun tre ved skydevåben. Det ligger fast, at skydevåben er særdeles effektive i hænderne på personer, som er determinerede på at begå selvmord.

Obduktionsfrekvensen i materialet er meget lav; 12 % i selvmordsgruppen og 80 % i drabsgruppen. Dette betinges af den ofte åbenbare døds måde og dødsårsag. I Danmark er det politiet, som afgør, hvorvidt legal obduktion skal udføres. Lokale forhold spiller formentlig en vis rolle ved afgørelsen.

Det er imidlertid i virkeligheden overtrædelse af gældende bestemmelser, at der ikke er foretaget obduktion ved alle drabene. En del af disse sager er formentlig straks henlagt som følge af gerningsmandens selvmord og det forhold, at yderligere efterforskning ikke antages at ville føre til sigtelse mod nogen. Forordning af 21. maj 1751 angående delinquentsager og justitsministeriets cirkulære af 15. juni 1934 om foretagelsen af lovmæssige obduktioner siger imidlertid ganske klart, at lovmæssig obduktion altid vil være at foretage i tilfælde, hvor der er vished for eller mistanke om, at vedkommende dødsfald er forvoldt ved en forbrydelse. Fra lægelig side må man principielt fastholde, at der i alle tilfælde af drab foretages legal obduktion til fuldstændig klarlæggelse af samtlige sagens omstændigheder.

Resume.

I medfør af den danske våbenlov må kun haglgeværer og luftgeværer anvendes uden særlig tilladelse (til 1963 også salonrifler). Skønsmæssigt findes ca. 40—50.000 ulovlige skydevåben i Danmark.

Våbenlovgivningens effekt er søgt belyst ved en undersøgelse af de 643 dødsfald, som indtraf som følge af skydevåben i Danmark i 1957—1966. 83.4 % var selvmord (5.9 % af samtlige selvmord i Danmark), 9.5 % var ulykkestilfælde (0.3 % af samtlige ulykkestilfælde), og 7.1 % var drab (18.6 % af samtlige drab). De nærmere omstændigheder ved dødsfaldene gennemgås, specielt fra retsmedicinsk synsvinkel. 23 % af de anvendte våben var ulovlige. Årligt begås 1—2 drab med ulovlige skydevåben.

J. P. Hart Hansen.

LITTERATUR

1. *Silver, I.* (Ed.): The Challenge of Crime in a Free Society. A Report by the President's Commission on Law Enforcement and Administration of Justice. E. P. Dutton & Co., Inc., New York 1968.
2. Danmarks Statistik. Statistisk årbog 1968, København 1968.
3. Progress Report of the National Commission on the Causes and Prevention of Violence to President L. B. Johnson. Washington, D.C., 9.1.1969.
4. *Adelson, L.*: Amer. J. Clin. Path. 35: 393—402 (1961).
5. *Freytag, E.*: Arch. Path. 76: 215—25 (1963).
6. *Guerin, P. F.*: J. Forensic Sci. 5: 294—318 (1960).
7. *Wolfgang, M. E.*: Patterns in Criminal Homicide. University of Pennsylvania, Philadelphia 1958.
8. *Goodman, J. M. & J. Kalsbeck*: J. Trauma 5: 636—42 (1965).
9. *Pærregård, G.*: Selvmordsforsøg og selvmord i København. Eget forlag, København 1963.

Der rettes en tak til landets politikredse, som beredvilligt har besvaret spørgsmål i de enkelte sager. Endvidere takkes rigspolitichefens våbentekniske afdeling (kriminalassistent S. Svindt) for god hjælp.